

Interview

De empirie uit de periferie: een interview met Jan Douwe van der Ploeg

Jasmijn Keuning
Wageningen University & Research
jasmijnkeuning@hotmail.com

Henk van Milligen
Wageningen University & Research
henkvmilligen@hotmail.com

Foto: Adriaan van der Ploeg

Jan Douwe van der Ploeg

- Geboren in 1950 te Akkerwoude
- Heeft agrarische sociologie van de niet-westerse gebieden gestudeerd aan de Landbouwhogeschool (nu Wageningen University & Research)
- 1992-2017: hoogleraar rurale sociologie aan Wageningen University & Research
- 2008-heden: adjunct-professor aan China Agricultural University in Beijing

Jan Douwe van der Ploeg maakte zijn keuze om sociologie te studeren in 1968. Dit was een tijd die gekenmerkt werd door sociale onrust, getekend door de oorlog in Vietnam en de daarbij komende protesten, globale aandacht voor hongersnoden op het Afrikaanse continent, in het bijzonder in Biafra. Waar hij enerzijds een interesse had in theoretische fysica, voelde hij anderzijds de noodzaak om een bijdrage te leveren aan het oplossen van de politiek-economische problemen die in die tijd speelden. Mede door zijn interesse in het boerenleven, voortkomend uit zijn Friese afkomst, koos hij uiteindelijk voor de opleiding agrarische sociologie van de niet-westerse gebieden¹ aan de toenmalige Landbouwhogeschool (nu Wageningen University & Research). Zoals Van der Ploeg zelf aangeeft: ‘Als je een sleutelwoord wil, dan is dat altijd betrokkenheid geweest.’

Er was ruimte voor zijn betrokkenheid in Wageningen door de kleinschaligheid van de toenmalige opleiding. Van der Ploeg startte zijn sociologische studie destijds namelijk met slechts zo’n negen medestudenten. Dit zorgde ervoor dat er veel ruimte was voor persoonlijk contact en dialoog met medestudenten en stafleden, zowel binnen als buiten de universiteit. Tegelijkertijd ervaarde Van der Ploeg een gevoel van desoriëntatie aan het begin van zijn opleiding. Om dit gevoel van verdwazing kwijt te raken, besloot Van der Ploeg samen met medestudenten een boerengroep op te richten. Deze groep was actiegericht en focuste zich op de problemen die boeren ondervonden, om zo praktijkgerichte oplossingen te vinden. Zijn voorliefde voor empirisch onderzoek ontstond dus al vroeg in zijn carrière, en bewapende hem met een kritisch perspectief op de huidige stand van sociologie.

Dit kritische perspectief richt Van der Ploeg voornamelijk op de hedendaagse disciplinerende van de sociologie: ‘Alles moet volgens vooropgezette schema’s, procedures en protocollen verlopen. Overal zijn milestones en meetmomenten en termen als de ‘go/no-go situatie’ voor. Ik denk dat daar de angel zit’. Volgens hem zorgt deze disciplinerende ervoor dat er weinig ruimte overblijft voor praktijkervaringen. Tevens volgt het onderzoek tegenwoordig vaak een vooropgezette theorie, waar vervolgens ‘nog even’ een case bij gezocht moet worden. Hij illustreert dit door zijn eigen praktijkervaringen uit zijn studietijd te vergelijken met die van de huidige sociologiestudenten. Waar Jan Douwe van der Ploeg minimaal zes maanden verplichte ‘praktijktijd’ moest opdoen, wat uiteindelijk uitmondde in een verblijf van meer dan een jaar in Peru, willen huidige studenten slechts drie weken het veld in trekken. Hij stelt: ‘Het lijkt wel dat veldwerk tegenwoordig niet meer is dan het oppikken van wat *couleur locale* om zo je vooropgezette theorie wat te illustreren. Wat een verschrikkelijke armoede’. Dit staat in sterk contrast met zijn eigen studietijd, waarbij de focus lag op inductief, praktijkgericht onderzoek. Naast dat dit, in de ogen van Van der Ploeg, leidt tot een inperking van de ontplooiingsmogelijkheden van huidige sociologiestudenten, leidt dit ook tot een type deskundige die alles meent te weten:

¹ Hedendaags genaamd Rurale Sociologie.

De opleiding wordt steeds meer een training in arrogantie, ‘ik kan wereldproblemen oplossen’. De empirie induiken, kijken wat de echte problemen zijn en hoe die ervaren worden, wat mensen zelf voor oplossingen voor zich zien – dat alles is er niet meer bij. In plaats van mensen daarin op te leiden, leidt je mensen op tot expert; tot deskundigen die eigenlijk al bij voorbaat weten hoe het moet en die zich ook consequent tooien met de bijbehorende arrogantie.

Tegelijkertijd erkent Van der Ploeg dat er wel degelijk verbeteringen zijn gemaakt in de opzet van sociologische opleidingen. Waar hijzelf nog een gevoel van verdwazing ervaarde aan het begin van zijn opleiding, is de sociologie nu meer doelgericht. Daarnaast, hoewel de huidige omvang zeker problematisch is, omdat dit ten koste gaat van persoonlijk contact, is de hedendaagse opschaling van de sociologie vergeleken met vroeger niet per se de oorzaak van bovengenoemde problemen. Van der Ploeg legt de mogelijkheden die komen met opschaling uit aan de hand van het volgende voorbeeld:

In grote steden ontstaan vaak, ondanks alles, toch allerlei informele verbanden, die als het ware leiden tot het ontstaan van een hele serie ‘kleine dorpen’ binnen de grotere stad. Je kent een bepaalde groep mensen, je hebt je buurt, je hebt je stamcafé.

Oftewel, hoewel de huidige opschaling wellicht problematisch is, sluit dit persoonlijk contact niet per definitie uit. De mogelijkheid tot zulk contact, binnen de steeds groter wordende universiteiten, faculteiten en vakgroepen, blijft er dus wel degelijk (hoewel het nu om meer actieve inzet vraagt). Zo blijven mogelijkheden voor een inspirerende en kritische dialoog dus wel degelijk bestaan.

Rurale sociologie

Naast een kritische houding richting de sociologie als overkoepelende discipline, neemt Van der Ploeg als voormalig hoogleraar Rurale Sociologie aan Wageningen University & Research de Rurale Sociologie als subdiscipline onder de loep. Hij stelt dat rurale sociologie nog altijd een belangrijke rol speelt in het laten horen van subversieve, niet-dominante tegengeluiden. Hij schrijft dit toe aan de specificiteit van de rurale sociologie, die met haar uiteenlopende vormen van kennis ‘voorbijgaat aan de starheid van gedigitaliseerde kennissystemen’ en daarmee ook een positieve bijdrage kan leveren aan de algemene sociologie. Daarnaast blijft de Nederlandse rurale sociologie als concentratiepunt van Europa een belangrijke rol spelen in de internationale arena. Samen met Brazilië en China (waar Van der Ploeg tevens de functie bekleedt als adjunct-professor aan China Agricultural University

in Beijing), biedt Nederland op dit gebied nog altijd weerstand tegen het dominante Amerikaanse vertoog. Waar de Amerikaanse landbouw zich kenmerkt door industrialisering, grootschaligheid en technologieontwikkeling, speelt het bestaan van kleine boeren nog altijd een belangrijke rol binnen de landbouw van Brazilië, China en Nederland. Met haar onconventionele focus op autonomie, arbeidsprocessen en ambachtelijkheid vervult rurale sociologie hierin een waardevolle rol als subdiscipline.

Wel gaat de tegendraadse positie van rurale sociologie gepaard met de nodige oppositie vanuit de maatschappij. Zo hebben overheden, agro-industrieën en banken (de 'huidige machthebbers') veelal een ander perspectief op wat relevant is dan de rurale sociologie. Waar huidige machthebbers en de algemene sociologie vaak enkel kijken naar wat zij relevant achten, zet de rurale sociologie haarzelf apart door zich te bekommeren om wat irrelevant wordt geacht, de periferie. Dit is volgens Van der Ploeg dan ook zowel de kracht van rurale sociologie, als een struikelblok van de wetenschap in het algemeen. Waar zowel de gangbare wetenschap als de huidige machthebbers een afbakening nodig hebben tussen relevantie en irrelevantie, en zich hierin slechts focussen op wat door hen relevant wordt geacht, ziet rurale sociologie het belang van het ogenschijnlijk perifere. Van der Ploeg legt uit: 'De rurale sociologie is een voertuig die vernieuwing uit de periferie transporteert naar het kerngebied van de kennis'.

Hiermee is eigenlijk ook al gezegd dat rurale sociologie niet aan conflict ontkomt: 'Het zou ook gek zijn als sociale wetenschappen buiten de conflicten inherent aan het sociale leven zouden staan. Ze zijn er onderdeel van. En naarmate je meer toegepast bent, zoals hier sprake van is, is dat sterker het geval.' Conflicten zijn in deze zin productief. Zij kunnen leiden tot vernieuwing in kern en periferie, in de onderlinge verhouding tussen beide, als ook tot een herdefiniering van relevantie en belang, om zo tot nieuwe inzichten en oplossingen te komen. Immers: 'Bij al het nieuwe dat gesmeed wordt, daar komen vonken bij vrij'. Om deze redenen hoopt Van der Ploeg dat er in de toekomst meer aandacht binnen de sociologie komt voor dat wat te vaak als irrelevant wordt gezien. Eveneens moet sociologie volgens hem weer meer empirisch gefundeerd worden, teneinde daarmee tot meer praktijkgerichte oplossingen te komen. Het is hierbij belangrijk om te realiseren dat dit niet impliceert dat er afscheid moet worden genomen van theorie:

Niets is zo praktisch als een goede theorie, maar de praktijk wordt dan gebruikt als scheidsrechter. Op grond van de praktijk wordt bepaald wat een goede theorie is. Die goede theorie is dan een heel sterk instrument, een hefboom voor het creëren van vernieuwingen.

Zulke vernieuwingen zijn volgens Van der Ploeg noodzakelijk om constructieve oplossingen te kunnen bedenken voor de 'wicked problems' die onze huidige tijd kenmerken. Problemen als de energiecrisis, de economische crisis, de voedselcrisis,

de klimaatcrisis, en de manieren waarop zij aan elkaar verbonden zijn, zorgen voor een enorme agenda. Sociologie zal hierin een centrale rol moeten spelen. In een hoopvol doch urgent pleidooi concludeert Van der Ploeg: ‘Er is zo óngelofelijk veel te doen’.

Over de auteurs

Jasmijn Keuning is student aan Wageningen University & Research, en volgt daar de masters Forest and Nature Conservation en International Development Studies. Binnen deze opleidingen specialiseert zij zich in natuurbeleid en sociologie, met daarbij een focus op conflicten die bestaan tussen natuurbeheer en menselijke belangen.

Henk van Milligen is masterstudent Management, Economics and Consumer Studies aan Wageningen University & Research, met een focus op sociologische analyses van hedendaagse consumptiepatronen en de rol van media hierin. Zijn interessegebied bestaat voornamelijk uit ongelijkheid wat betreft gender en diversiteit, geanalyseerd vanuit een foucaultiaans perspectief.